

Koroonaja riigieksam

Estlased on hariduse usku rahvas ja edasipüüdlik rahvas samuti. Seetõttu hekseldatakse koolide riigieksamitulemuste edetabelid igal aastal suure põhjalikkusega läbi. Sel aastal tõstab huvi ka see, kuidas pandeemia ja distantsõpe on eksamihindeid mõjutanud.

Üldpilt näitab, et keskmised tulemused ei ole varasemate aastatega võrreldes oluliselt muutunud. Selle üle on võibolla veidi ennatlik rõõmustada, sest varasemal ajal on riigieksamid olnud kohustuslikud, kuid pandeemia tõttu on need praegu vabatahtlikud.

Kuigi riigieksam on traditsiooniliselt kohustuslik, saab läbi ka siis, kui tulemuseks on vaid üks punkt. Võib arvata, et eksamist loobusid sel aastal põhiliselt noored, kes ei soovinud minna ülikooli. Samuti need, kellele distantsõpe ei sobinud. Seega, kui kõigil oleks olnud kohustus riigieksam sooritada, näinuksime üsna suure tõenäosusega madalamaid keskmisi tulemusi kui koroonaeelsetel aastatel.

Arvestada tuleb ka seda, et koroonaaeg pole veel lõppenud ja järgmise aasta lõpetajad on peaaegu kogu oma gümnaasiumiaja pidanud õppima pandeemia tingimustes. Kuigi pingeread krahhi ei näidanud, ei tohiks mööda vaadata loobujaist. Erilist tä-

JUHTKIRI

Mõistlik võistlus tulemuse nimel on hea motivaator, kuid see ei tohi hakata tapma rõõmu õppimisest endast. Erilist tähelepanu tuleb pöörata neile, kel õppimine pandeemia tõttu kannatab.

helepanu tuleb pöörata nende õpilaste toetamisele, kellel kipub õppimine pandeemia tingimustes kannatama.

Koolide järjestus pingereas oli üsna ootuspärane, tipus troonisid traditsiooniliselt eliitkoolid, kelle omavaheline järjestus aastate lõikes ikka veidi vaheldub. Samas tuleks arvestada, et pingerida ei näita päris kindlasti seda, millised koolid annavad paremat haridust.

Paljud teadusuuringud on aastakümnete jooksul kinnitanud, et umbes 80 protsenti õpilaste soorituse erinevusest on selgitatav õpilase enda, tema kodu ja perekonna mõjuga ning ülejäänud 20 protsenti koolidevahelise erinevuse, nn kooli lisandväärtusega.

Koolide lisandväärtust mõõdeti mõni aasta tagasi ka Eestis. Tulemused näitasid, et umbes kaks kolman-

dikku koolidest andis üsna ühtlaselt ühesuguse tasemega haridust. Kuuendik koolid olid keskmisest veidi paremad ja kuuendik keskmisest nõrgemad.

Tähelepanuväärne on ka see, et koolide lisandväärtuse pingerida ei langenud sugugi kokku eksamitulemuste üldise pingereaga. Võis juhtuda, et eksamitulemuste pingerea tipus olev kool andis õpilaste tulemustele üsna keskpärase lisandväärtuse.

Erinevuse põhjus on selles, et riigieksamite pingerea tipus olevate koolide maine võimaldab neil valida kõige võimekamad ja motiveeritumad kandidaadid. Ja et nendesse koolidesse satub valiku tulemusel üsna ühtlaselt edasipüüdlik ja õpimuline seltskond, on seal ka parem tööõhkkond ja vähem segajaid. Keskpärasel või ääremaade koolidel tuleb aga leppida nendega, kes jäävad üle. Suur osa eksamitulemuste pingereast kajastabki maine ja tõmbekeskuse mõju õpilaste valimisel.

Seda rõõmsamad võivad tulemuste üle olla need koolid, mille asukoht ja maine ei ole andnud neile konkurentsieelist, aga tulemused näitavad ometi keskmisest tublimat sooritust. Mõistlik võistlus tulemuse nimel on hea motivaator, kuid see ei tohi hakata tapma rõõmu õppimisest endast.

LOE LK 5

Muna ja kana

Kui hiljaaegu justkui muuseas kirjutasin, et liberalism oma äärmuslikul, antiliberaalseks moondund kujul on ummiktee ja pankrotistunud ideoloogia, ei osanud ma arvata, et see võiks ehmata või vihastada kedagi peale võitlevate ärklejate. Ometi leidsin ka väljaspool nende leeri ehmujaid, kes minult tõsimeeli küsisid, kas ma ei pooldagi siis enam üksikisiku vabadust või kas ma olen unustanud, mida tähendas elu repressiivse võimu all. Või et meie naaber on Putin.

Muidugi pole ma liberalismile või täpsemalt päris liberalismile selga pööranud. Mäletan elu nõukogude võimu all ja pelgan Putinit, kellest varsti enam ei tea, mis talle pähe võib tulla. Otse loomulikult on Eesti praegu õnnelikult vaba ja kaitstud ning seda tänu läänese valitsevale liberalismile ja demokraatiale. Olen mitmel puhul kinnitanud, et olen ka ise liberaal ja et kui aastaarv oleks 2021 asemel 1921, siis tõenäoliselt veendunud nais- ja ma ei tea veel mis õiguslane. Kuid miks sel juhul kõnelda 2021. aastal «pankrotistunud ideoloogiast»?

Vastus peitub äärmustes, kuhu on indiviidi kaitsega – peamiselt vähe-
muste kaitse sildi all – jõutud. Juhtumid, kus «vähemuse kaitse» tähendab vähemusele sobiva lahenduse pealesurumist enamusele, pole enam kaugeltki harvad. Näited võiksid täita terve selle lehenumbri. Laia leviku on saavutanud mõtte-
tera «demokraatia ei tähenda enamuse võimu, vaid vähe-
muse kaitset». See mõtte-
tera on mõtetu. Elu on täis näiteid, kus kooki pole võimalik ära süüa nii, et see alles jääb. Ehk teisisõnu, korraldada elu nii, nagu soovib mõni vähemus, ilma et riivataks enamuse tahtmist või õigusi. Järeldus: kui demokraatia ei tähenda enamuse võimu, siis tähendab ta vähemuse võimu. Sellega olemegi praegimisele heitnud kõik, mille poole demokraatlik mõte tuhandeid aastaid on püüelnud.

See peaks selgitama, miks kõne-
len pankrotist. Liberalism, indiviidi ja vähemuste eripära-
de ning õiguste austamine on häda-
vajalik, kuid sellega saab minna üksnes teatud piirini. Sealt edasi moon-
dub liberalism enda vastandiks, haka-
tuste vabaduste kaitse asemel neid hävi-
tama. Nii meil kui veel enam ka mujal
läänes sööb järjekindlalt meie sõna- ja
loomevabadust hiiliv tsensuur. Nime-
tage seda pealegi poliitkorrektsuseks.
Jah, muidugi, sõnu tuleb valida igas
kultuuris, see on üks kultuuri omadu-
si, kuid kuskil on piir, kus korrektsu-
sest saab terror.

Veel olulisem on mõista, et meie
mure ei murdu enne, kui oleme üle

LAURI VAHTRE
ajalooline (Isamaa)

saanud lihtsast ja ühekülgsest vastan-
dusest «indiviid või ühiskond», mil-
le eelkäijaks võib pidada Coudenhove-
Kalergi mõistepaari «totaalne riik, to-
taalne inimene». Kalergi selgitas selle
abil mitmele põlvkonnale midagi olu-
list, aga olukord on muutunud. Läänemaailm võiks endale tunnistada, et
kui «totaalne riik» tähendab tüüpilist
totalitarismi, siis «totaalne inime-
ne» viib paratamatult samuti totalita-
rismini, ainult et mingil paradoksaal-
sel, ebaloogilisel viisil, kus armastus
tähendab vihkamist ja headus kurjust
nagu Orwelli antiutoopias.

Järelikult on nii indiviidi kui ka
ühiskonna primaarseks seadmi-
ne vale. See on sama mõttetu kui
küsida, kumb oli enne, kas muna
või kana, lisaks aga ka hukatuslik. To-
taalne riik tähendab jöhrat sund-
vaksineerimist, totaalne inimene aga
igasuguste pandeemiapiirangute puu-
dumist ja ranget keeldu vaktsineeri-
mist kuidagi stimuleerida. Kumb la-
hendus teile meeldi? Mulle ei meeldi
kumbki.

Nii indiviidi kui ka ühiskonna primaarseks seadmine on vale. See on sama mõttetu kui küsida, kumb oli enne, kas muna või kana, lisaks aga ka hukatuslik.

Seetõttu pole kuigi arukas istu-
da edasi külma sõja aegsetes kaevikutest ning näha globaal-
küsimust endiselt ja
ainult demokraatia (ehk vabaduse) ning
türannia (ehk orja-
pölv) vastasseisus.
Põhja-Korea puhul

see muidugi töötab, siin pole mingit
filosoofilist lisaloba tarvis, kuid tä-
nase läänemaailmaga on lugu teisiti.
Läänel oleks ammu aeg hakata taas
otsima vana head kompromissi indivi-
di ja ühiskonna vahel, mitte kuulu-
tada üks heaks ja teine halvaks.

Praktilises elus on see kompro-
miss alati olemas olnud ja on ka praegu.
Ennenägematult vaba lääne inime-
st piiravad tegelikult ju samuti lu-
gematud keelud, käsud, tabud ja kir-
jutamata seadused. Teisiti ei saagi
olla. Kuid poliitilise või ideoloogilise
lahmimise maailmas neist ei räägita,
või kui, siis üksnes kui põlastusvää-
rsetest iganditest, mis tuleb kiiremas
korras hävitada. Mõistmata, et suur
osa, kui mitte suurim, teenib pikemas
perspektiivis sellesama indiviidi indi-
vidualistlikke huve – eelkõige enese-
teostusvabadust –, mitte mingit umb-
määrast ühiskonda. Ühiskond ei saa
läbi individideta, seda üldiselt mõis-
tetakse, kuid ka indiviid ei saa läbi
ühiskonnata koos kõigi tema tüütute
normidega.

Oskus lisaks iseendale veidi ka
ühiskonna peale mõelda teeb meid
minu arvates vabamaks kui oskus ai-
nult iseenda peale mõelda.

URMAS NEMVALTS JOONISTAB

Impeeriumi vastulöök

Universumis on ärevad ajad, sest sotsiaalmeediampeerium on asunud looma 3D virtuaalset ruumi, kus inimesed saavad omavahel jagada kaasahaaravaid kogemusi. Sellisest «Tähesõdade» meeleolust kantud proloogi võiks kasutada, et sisse juhatada Facebooki uut brändingut ja tehnoloogilist visiooni.

Ehkki paljudest sotsiaalmeediahiu reklaamklippidest võis jääda mulje, et tulekul on midagi enneolematut, on tegelikult väga palju analoogsed tehnoloogiad mitmes valdkonnas juba praegugi kasutuses. Lihtsalt metaversumi nime all hakkavad inimkonna saavutused olema palju kontsentreeritumalt ja edasiarendatumalt koos.

Kui tehnoloogilised eeldused on loodud kolmemõõtmele koostelekte, mängude, suhtluse ja reklaamide jaoks, siis on see vaid aja küsimus, milal need jõuavad laiemale avalikkusele.

Samuti pole oluline, kas suunanäitaja on sotsiaalmeediahiid Facebook, uue nimega Meta, või mõni teine ettevõtte. Muutused leiaksid ühiskonnas aset varem või hiljem.

HENRI ZEIGO
arvamustoimetaja

PÄEVAKOMMENTAAR

Ilmselt võtab kõik see, mida Meta on tutvustanud, mõni aasta veel aega. Praegu peaksime hoopis küsima, mida me ühiskonnana teha saame, et tehnoloogilise arenguga kohanedada, ning kui palju oleme valmis oma päris elu virtuaalsusega kokku sobitama.

Ajalugu on näidanud, et kui inimkond on loonud mõne kasuliku tehnoloogia oma elu lihtsamaks tegemiseks, siis see võib kaasa tuua hulganisti uusi probleeme. Näiteks sotsiaalmeedia võidukäigu alguses arvati, et sellel võiksid olla demokraatiale edendavad omadused ja inimesed saavad maailmast rohkem teadlikuks. Paraku ei suudetud seejuures ette näha, et sellest samast platvormist saab kõigele lisaks ka ideaalne pinnas valeuudiste levikuks.

Kas metaversumit võiksid tabada samuti suured tagasilöögid, nagu on selle eelkäijal tänasel päeval? Võimalik, kuid nende ohtude vähendamiseks on Metal tarvis vältida varem tehtud vigu. Selleks tuleb olla avatud ja läbi-
paistev nii uuenduste täideviimisel kui ka süsteemide toimimisel. Et kasutaja ei peaks tundma muret oma privaatsuse andmete kuritarvitamise või isegi selle pärast, et talle kuvatud virtuaalsus oleks kuidagi kontrollitud Mark Zuckerbergi kabinetist.

Võib kõlada banaalselt, kuid nii võiksid mõelda paljud inimesed enne seda, kui Facebook hakkas avalikkusele jagama infot oma algoritmide eripärast ning andis kasutajale rohkem tagasisidet, miks mingit sisu talle uudis-
tevoos kuvatakse. Selliseid samme tehti alles siis, kui ühiskondlik surve oli läinud väga jõuliseks.

Kolmemõõtmelisel virtuaalsel ruumil on hulk hüvesid. Selles võisime veenduda reklaamklippide põhjal, kuid samas ei tohiks ära unustada ka võimalikke ohtusid, et inimesed oskaksid teistmoodi reaalsusega toime tulla.

Rünnak rohealadele

LEHO LAMUS
teoloog

Tartu südalinna kultuurikeskuse (Süku) ehituse ja Tallinna Estonia ooperimaja juurdeehituse ühine nimetus on avaliku roheala vähendamine.

Süku soovitakse ehitada olemasolevasse parki, et suurem osa maast jääb uue hoone alla. Uusehitus hävitaks ühe pargi. Valimiste järel öeldi, et «planeering on juba olemas». Demokraatia tähendab seda, et enne otsustamist arutatakse teemat avalikkusega. Kas tartlased said enne otsustamist ja detailplaneeringu kinnitamist sellel teemal arvamust väljendada?

Tallinnas on valminud Estonia ooperimaja külje peal olev park. Kusjuures ooperimaja ja pargi kõrvale on kerkinud imelik kuubikujuline hoone. Miks arvavad planeerijad, et kesklin-

na avalikud pargid on ehituskruundid? Estonia ooperimaja külje peale on istutatud palju puid, mis moodustavad haljasalana kena linnaruumi osa. Kui sinna rajada nüüd juurdeehitis, siis see hävitaks täiesti ühe uue valminud pargi. Alguses tundus Estonia ooperimaja juurdeehitise mõte asjalik. Aga kui uues pargis jalutada, siis pole see mõte enam mõistlik. Uuendatud pargi asemele tehtav juurdeehitis sarnaneb kilplaste askeldamisega, kus parem käsi ei tea, mida vasak teeb.

Rohepöörde käigus võiks üle vaadata muinsuskaitse reeglid. Loodushoiu nõuete suurenemisel võiks muinsuskaitse nõudeid vähendada. Näiteks kellele on vaja sellisel kujul monum-
mit nimega Tallinna linnahall? Inimeste kultuurivajadusi esile seades võiks amortiseerunud linnahalli täielikult lammutada ja asemele ehitada ooperimaja.